

cijalnih ožin, pa boš videl, kako se bo razcvetela kultura. To se pravi spregledati... da... aha, že kliče... Plačat! Premisli in pojdi vase..."

„Pa zbogom beračija, kaj ne?“ sem se smejal, ko je vstajal.

„Da, da, za nekaj dni..."

Potrepljal me je po rami in pograbil kovčege. Zunaj je klical sprevodnikov glas: Brzovlak — Dunaj!

„No, pa nič ne zameri! Jaz sem odkritosrčen!"

Želel se mu srečno pot in se nehote še ozrl za njim, ko je šinil na peron, eden od obrazov naših nacionalistov in odjemalec dunajske kulture.

Ferdo Kozak.

Veliko vprašanje

V kritiki o Jakčevih „Odmevih Rdeče zemlje“ je L. Adamič mimogrede izrekel nekaj misli o našem položaju v svetu in o smislu, oziroma o pomenu naše eksistence za svet. Te misli zadevajo na ne prav srečen način preveliko stvar, da bi jih mogli in smeli pustiti nepregledane.

„Draga mi je Slovenija, — pravi Adamič — toda Amerika je nekako moja prava domovina, saj sem doslej preživel v Ameriki najboljša leta svojega življenja in je tam osredotočeno vse moje glavno zanimanje. In potem dojem tudi važnost Amerike. Karkoli se zgodi v Sloveniji ali v Jugoslaviji, ne bo imelo nikakega vpliva na Ameriko, vsaj ne v globljem smislu; z druge strani pa je Ameriki sojeno, da bo močno vplivala ne samo na Jugoslavijo, marveč na vso Evropo in na ves ostali svet.“

Ne nameravam se dotikati prve, zgolj osebne polovice tega Adamičevega odstavka, pa tudi ne druge, kolikor utemeljuje ali pojasnjuje prvo, marveč gledam drugo polovico samo kot misel o pomenu ali možnem pomenu neke zemlje in neke zemljice za razvoj in življenje drugih zemljic in zemelj. Adamiču je evidentno, da bo Amerika veliko pomenila v bodočem življenju vsega ostalega sveta, da pa Jugoslavija, a kamokoli Slovenija, ne more pomeniti nič ali vsaj ne veliko več kot nič ne za Ameriko in ne za svet. Če bi Adamič pri tej trditvi, ki jo izgovarja s tolikšnim duševnim mirom, imel v misli gospodarski pomen ali sploh kak pomen podobne kategorije, bi mu bodisi glede Amerike, bodisi glede naše domovine, pa tudi glede države takoj pritegnil. Toda on govori o vplivu „v globljem smislu“. Tu pa so stvari nekoliko manj evidentne, kakor se morda zde na prvi pogled.

Preden izrečem svoj ugovor zoper Adamičevo misel, moram poudariti, da ne govorim samo pro domo, marveč da govorim iz moralnega položaja vseh majhnih zemelj in narodov. Ne razpravljam torej ne o Sloveniji in ne o Jugoslaviji, temveč o majhnem narodu na sploh. Njegovo sodbo o bodočih stvareh dela Adamiču tako evidentno samo fizična veličina in mogočnost Amerike in nobena druga stvar. Ali pa je mogočnost res že zadostno jamstvo tudi za pomembnost „v globljem smislu“? Ali je res fizična neznatnost za narode tudi že neizbežna usoda glede možne pomembnosti na svetu? Upam in verujem, več, naučil sem se iz zgodovine, da temu ni docela tako. Ali naj ponavljam stare zgodovinske primere? Ne; dovolj jih je, da si jih vsakdo lahko poišče sam in se preveri, da mogočnost in pomembnost v globljem smislu nista nujno zvezani druga z drugo.

En zelo nazoren primer pa vendarle omenimo: Rim in svet za Avgusta in za prvih cesarjev. Veliki socialni boji in prevrati v ogromnem cesarstvu, ki so se razvili med dotekanjem bogastva iz vsega sredozemskega sveta in med vključevanjem bogatih in socialno popolnoma po svoje urejenih prednje-azijskih držav v imperij, so v Rimu izvojevani in se polegajo v novi socialni razslojitvi. Principat, nova oblika vrhovne oblasti, ima dovolj avtoritete in moči, da lahko zanesljivo in zadržno ureja državo na novo. Kdorkoli bi se bil v zadnjem poldrugem stoletju pred začetkom našega štetja in morda še sto, dvesto let po njem vprašal, kje in kako se bo odločila usoda sveta za bodoča stoletja, bi si odgovoril, da v Rimu in po rimskih načelih. V resnici pa je prišla ideja bodočnosti in ideja, ki je v zarodku vsebovala novo podobo, in tudi novo socialno podobo sveta, iz izolirane, vase zamaknjene, nestrpne, neznatne in docela brezpomembne Judeje, ki je postala „v globljem smislu“ pomembna in odločilna celo za središče sveta, za večno mesto samo, ki je imelo v antičnem svetu vse drugače dominanten in edinstven položaj, kakor ga ima v današnjem svetu Amerika.

S to primero ne prerokujem ničesar, najmanj za Jugoslavijo ali Slovenijo. Samo prepričujem se ž njo o možnosti, o tem, da bo morda bodoče svetovne socialne boje in prevrate, ki so se danes bržčas šele začeli, odločila in razrešila misel, ki se morda ne bo spočela v velikih bojnih središčih, marveč vsemu videzu na kljub morda ali mogoče, pravim, nekeje v kaki zapuščeni, nepomembni, ekonomsko in tudi po notranjih socialnih napetostih nepomembni, takorekoč ob strani stoječi zemlji ali zemljici, morda v kaki Estoniji ali Latviji, Litvi, Skandinaviji, Irski, pri nas, ali kje še bolj od rok, na Kavkazu morda, ali če hočete v Liberiji. To je vsaj prav tako mogoče, kakor da se pojavi v Ameriki.

O možnosti tega so in morajo biti instinktivno preverjeni vsi sinovi majhnih narodov, ker jim drugače ni življenja. In nihče, kdor se noče pregrešiti nad našim interesom do življenja in do vsega duhovnega snovanja in do usode človeštva, nam ne sme jemati te vere, zlasti pa ne s tako prijateljsko dobrodušno gesto. Kajti v vsakem narodu, ki naj ne životari, marveč živi tvorno in vneto, mora eksistirati zavest, da lahko postanejo njegovi naporji v svojih bodočih najvišjih zaletih in spoznanjih dragocena last, pomoč in celo usodno razodetje vsemu človeškemu občestvu. Potreba po tej veri je v kolektivu in v vsej tvornosti tolikšna, kakor v posamezniku potreba po gotovosti, da je lahko vsaj enemu človeku na svetu uteha, sreča in usoda. Adamičeva trditev o svetovni nevažnosti ali malovažnosti ne le vsega, kar je v resnici že nastalo iz nas, marveč tudi vsega bodočega ali celo mogočega ter o nedvomni vesoljni važnosti Amerike, trditev, ki je izrečena z gesto popolne evidence, nam Slovincem in sploh vsem Južnim Slovanom odreja vlogo narodov, ki naj ponižno in vdano, križem rok čakajo, da velika Amerika iznajde novo formulo za ohranitev razpadajočega življenja, kajti „karkoli se zgodi v Sloveniji ali v Jugoslaviji, ne bo imelo nikakega vpliva na Ameriko, vsaj ne v globljem smislu. Ameriki pa je sojeno, da bo močno vplivala... na ves... svet.“

To je očiten sunek v našo radoživost in v naš duhovni elan. Če je taka že naša usoda v političnem svetu, ni da bi morala biti tudi v duhovnem. Nočemo življenja v megalomanski zaverovanosti, da odrešujemo svet, toda ravno tako nočemo in ne moremo živeti in delati ne brez vere v pomembnost, ali bolje rečeno, v možno pomembnost svojega življenja in dela, ne brez zavesti, da se enakovredno udeležujemo ali vsaj, da bi se lahko vredno in „v globljem smislu“ pomembno udeleževali velikega iskanja in presnavljanja sedanjih dni. J. Vidmar.